

kredit

I den neogotiskt regnsvåta natten

Konsumtionssamhällets ragnarök gestalts i FIGHT CLUB. Erik Hedling har sett David Finchers tredje höllywoodmodernistiska film på samma förfallstema.

Den amerikanska filmens särskilda dragningskraft grundar sig på det starka berättandet. Den klassiska modellen, med alla traditionella ingredienser, har utnyttjats maximalt och tillfredsställt publikens förväntningar på spänning, sorg, glädje eller medkänsla. Under 1990-talet har mer avvikande, modernistiskt influerade berättelseformer smugit sig in också i den hollywoodska populärfilmen, som i Quentin Tarantinos JACKIE BROWN (1997), Bryan Singers USUAL SUSPECTS (1995) eller Kathryn Bigelows STRANGE DAYS (1995).

EN AV DE MEST intressanta modernisterna i Hollywood och dessutom en av de flitigaste är regissören David Fincher. Efter långt gesällskap inom filmindustrin regidebuterade Fincher 29 år gammal med ALIEN 2 (1992), en film som floppade rejält både hos publik och kritik och höll på att knäcka hans karriär. Han lyckades dock komma igen med filmer som SEVEN (1995) och THE GAME (1997) – bägge ett slags apokalyptiska fantasier kring det senmoderna samhällsbyggets haverier. Kännetecknet för hans stil är en FILM NOIR-inspirerad iscensättning, urstyvt skådespeleri och djuppsykologiska karaktärstudier, oftast av förfall, paranoia och ond bråd död.

Med aktuella FIGHT CLUB, en i många avseenden häpnadsväckande berättelse, skapar Fincher ett slags trilogi av sina sena 1990-talsverk. I likhet med SEVEN och THE GAME uppvisas en värld i totalt förfall: i Finchers universum är det människorna själva, i synnerhet amerikanerna, som har skapat denna dekadens genom sin ytliga, föga civiliserade livsföring, fixerad på amerikanska honnörsbegrepp som fri marknad, framgång och konsumtion. Filmen bygger på en uppmärksam debutroman av en nytexaminerad student från University of Oregon, Chuck Palahniuk.

TILL SIN LISTA AV framstående amerikanska karaktärsaktörer – minns Morgan Freeman i SEVEN – lägger här Fincher namnet Edward Norton. Norton, som Oscarsnominerades för sin fenomenala rolltolkning av en ung nazist i Tony Kayes AMERICAN HISTORY X (1998), är en strålände skådespelare. Hans alldagliga, föga speciella utseende – en svärmsdröm i sin

inkarnation av kostymklädd och skotsam kontorslöv – gör honom unik bland moderna amerikanska aktörer. Norton gestaltar perfekt den dubbla personligheten – strömlinjeformad på ytan, ett långt mer komplext inre – er förmåga han visade redan i debutrollen i Gregory Hobbits Richard Gere-thriller PRIMAL FEAR (1996).

I FIGHT CLUB, en neogotisk historia i Dr Jekyll och Mr Hyde-ånd, spelar Norton en ung man som har fastnat i det moderna konsumtionsträskets självdestruktiva livsmönster. Filmens första 20 minuter är fantastiska, från inledningens FLASHFORWARD till nattens regnsvåta tomhet. För att bota sin sömnlöshet – suveränt förmedlad genom Nortons VOICE OVER-kommentar – börjar han frekventera olika slags samlingsgrupper: till exempel för män med testikelcancer eller andra dödligt sjuka. På något sätt är denna absurda selsättning den perfekta metaforen för modernitetens vedermödor. Sant är falskt, och falskt är sant! Så småningom träffar han sin räddare i form av en skum person vid namn Tyler Durden, habil gestaltad av Brad Pitt. Tillsammans skapar de FIGHT CLUB, ett broderskap som helt enkelt går ut på att slå varandra på käften, allt för att bli ett med något slags verklighet utanför datorernas, de vita skjortkragnas och kontokortens kontroll.

MED TYLER OCH SÅ smärtingom den lilla livsveda Marge – spelad av brittiska Helena Bonham Carter – hittar Nortons unge man på hyss för att stora konsumtionssamhället i dess grundvälar: man kissar i sopporna på lyxrestauranger, man stjälar mänskligt avfall från en fettsugningsklinik för att tillverka tvål (en lite smäklös allusion) och man slås av bärden. Så småningom växer FIGHT CLUB till en slags socialistisk massrörelse och berättelsen tappar kontrollen över sig själv.

Det som börjar som en underfundig kritik av våra sekelskiftesliv urartar i pajkastning – ett påpekande som inte avslöjar filmens minst sagt intrikata och spektakulära handling.

Fincher fallerar här och där men är ändå en av Hollywoods mest lysande unga regissörer. Det ska bli intressant att se vad han kan göra av den riktiga FILM NOIR – filmatiseringen av James Ellroys klassiska deckare THE BLACK DAHLIA som utspelas i 1940-talets Los Angeles – som han förbereder tillsammans med författaren själv. Han avser att spela in den i svart-vitt, en idag nästan bortglömd konst som Fincher borde vara den rätte att återuppliva.

ERIK HEDLING

på exportindustrihåll. Det skulle dröja till mitten av 1940-talet innan handeln mellan Sverige och Spanien så sakta kom i gång.

Carlomagno redovisar de olika ståndpunkterna i den svenska debatten och hur de jämkades samman. I detta ser han en svensk omsorg om "kollektivets bästa", "en gemensam mentalitet" och ett uttryck för "den omtalade svenska modellen". Det är nog att försköna verkligheten en smula. Bland dem som stred för erkännande av Francospanien fanns många som gjorde det av politiska sympatier, som i hemlighet drömde om ett förlovat land utan löneförhandlingar, jämlikhetspropaganda och lagstadgat arbetarskydd.

NÄR OLLE MEURLING som förste svensk, 17 dagar efter ankomsten, skars i bitar av moriska soldater på Madridfronten, var det ju inte marxismens sanna läror han dog för, som Carlomagno tycks tro, utan för demokratin, folkets rätt att välja sina styresmän. När Carlomagno skriver att maktkampen på den republikanska sidan var "från allra första början förlorad för demokraterna" verkar han inte riktigt ha förstått den grundfrågan.

Jag undrar stilla var Carlomagnos passionsfria beskrivning av Francosidan kan tänkas övergå i politisk aningslöshet. När han beskriver Francos 40 år vid makten som "en längre period av inre ordning i vilken de respektive strukturerna kraftigt moderniserades och grunden för välfärdsstaten lades" (s 116) vet jag många sponjorer som inte håller med. Och när han jämför dessa 40 år med den svenska socialdemokratis folkhemsbygge under samma tid vet jag ännu fler svenskar som inte heller håller med.

STEFAN LINDGREN

Den skumme Tyler Durden, Brad Pitt, skapar broderskapet Fight Club tillsammans med den självdestruktive man som spelas av Edward Norton (t h).